
НАУКОВА БІБЛІОТЕКА ВНМУ В КОНТЕКСТІ НАУКОВОЇ ТА ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Майя Мельник

Вінницький національний медичний університет
імені М. І. Пирогова
Наукова бібліотека

У доповіді представлено основні напрями, тенденції, тематика і результати науково-дослідної діяльності Наукової бібліотеки Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова

Ключові слова: Наукова бібліотека Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова, науково-дослідна діяльність, видавнича діяльність бібліотеки, дослідження фонду, історико-медичне краєзнавство, науково-методична робота, бібліографічні дослідження.

У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» відображено важливий аспект функціонування сучасних бібліотечних установ, а саме – організація науково-дослідної, науково-бібліографічної та науково-методичної роботи. Ця засада є основою, на якій ґрунтується вдосконалена система бібліотечної діяльності. Сучасні бібліотеки активно займаються науковими дослідженнями в різних сферах і успішно впроваджують їх результати у свою повсякденну роботу.

Аналізуючи науково-дослідну роботу бібліотеки Вінницького національного медичного університету слід зауважити, що починаючи з 1960 р. і дотепер багатоаспектна робота колективу систематично висвітлювалась на шпальтах університетської газети «Молодий медик». Передусім це були замітки про заходи бібліотеки, ювілейні події тощо. Створювалися також тематичні та рекомендаційні списки літератури, але окремими виданнями не були представлені.

З початку 2000-х років публікаційна діяльність бібліотеки значно розширилася та набула наукового характеру: на шпальтах всеукраїнських газет,

журналів висвітлювали перші краєзнавчі розвідки, а на сторінках фахових видань – основні напрями та тенденції розвитку бібліотеки, актуальні питання бібліотечно-інформаційної діяльності та практичні аспекти роботи книгозбірні. У 2002 р. вперше у фаховому журналі «Бібліотека» опубліковано статтю «О бедной карточке хочу замолвить слово...». В цей же період почали готувати біобібліографічні покажчики, активно брати участь у науково-практичних заходах. З 2011 р. – розпочато підготовку щорічних календарів знаменних і пам'ятних дат.

За рахунок змін та розширення інформаційних можливостей бібліотеки, а також підвищення рівня діяльності її підрозділів, обсяг тематики наукових досліджень став більш широким. Співробітники розробляють актуальні наукові теми і активно здійснюють наукові дослідження, що стосуються: вивчення і збереження книжкової спадщини, дослідження та популяризації книжкових фондів, ролі книги в соціокультурному просторі. Надзвичайно велику роль приділено дослідженню історії університету та фаховому зростанню бібліотекарів. Внаслідок цього, в розширеній тематиці видань і наукових публікацій відобразилися такі аспекти бібліотечної роботи, як обслуговування користувачів, практичне впровадження інформаційних технологій, наукове опрацювання документів, соціокультурна діяльність та взаємодія з читачами.

Відтак сформовано 4 напрями науково-дослідної роботи бібліотеки: науково-літературознавчий, науково-методичний, науково-бібліографічний, науково-краєзнавчий. На підставі результатів досліджень, співробітники бібліотеки формують біобібліографічні покажчики, історичні огляди, методичні матеріали, статті та виступи.

Науково-літературознавча діяльність бібліотеки передбачає систематичне дослідження та аналіз книжкових фондів бібліотеки, яке відбувається за 2 напрями дослідницької роботи: ретроспективного (рідкісні та цінні видання) та літературознавчого (художня література медичної тематики).

З 2018 року бібліотека розпочала активні наукові дослідження друкованої спадщини, які зосереджені на розкритті її цінних аспектів. Значна увага приділяється всебічному аналізу колекцій, що відображають становлення та розвиток медичної галузі. Особливо важливо, коли під час атрибуції документів вдається виявити видання з краєзнавчим спрямуванням, а подальше їх дослідження перетворюється на цікаву наукову роботу.

Фонд цінних і рідкісних видань бібліотеки дає багату документальну основу, адже в його складі є дисертації, видання викладачів університету, книги лікарів м. Вінниці з автографами і печатками приватних осіб та різних організацій і лікувальних закладів. Внаслідок проведеної роботи наразі сформовано 30 колекцій видань кінця XIX початку XX ст. 17 з них належали науковцям нашого університету та лікарям м. Вінниця.

Власницькі написи, штампи бібліотек та установ, дарчі написи та присвяти відомим особам дають змогу аналізувати, проводити паралелі, відслідковувати зв'язки між лікарями, науковцями, установами. Власні напрацювання висвітлено у публікаціях та доповідях: «Історико-регіональне дослідження видань зі штампами бібліотек та маргінальними написами лікарів Подільської губернії» (2023), «Історія українських акушерських шкіл за книгами з фонду рідкісних видань наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2023), «Книжкові скарби: колекції сектору рідкісної книги та рукописів Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2022), «Сторінки історії Вінницької психоневрологічної лікарні в книжкових пам'ятках» (2022), «Книжкова спадщина науковців-медиків Вінниці у фондовому зібранні Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2021), «Історія розвитку хірургічної науки: на основі видань із фонду рідкісних видань та рукописів Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2021) та ін.

Окремим напрямом дослідження фонду є «Книги, понівечені сталінським терором». Цей період, який охоплював 1930–1950-ті роки в СРСР, мав глибокий вплив на всі аспекти життя, включаючи культуру, літературу та бібліотечну справу. Багато видань, які не відповідали політичним вимогам режиму, були виключені з книжкових фондів і знищені, а письменники, журналісти та інші представники культурної еліти стали об'єктом переслідувань. У книгах цілеспрямовано вирвано певні сторінки, заклеєно окремі статті, вирізано імена, залито чорнилом або зафарбовано штампи. Серед видань, які зазнали такої цензури – збірки класиків української літератури І. Котляревського, І. Нечуя-Левицького, Т. Шевченка, М. Коцюбинського, П. Мирного та багато наукових видань. З метою відновлення історичної цінності та збереження для майбутніх поколінь ці видання стають об'єктом досліджень та реставраційних робіт, адже вони є свідками цього чорного періоду й допомагають розуміти історію та наслідки сталінського терору. Ця тематика висвітлена в електронній виставці

«Мовчазні свідки репресій» (2023) та публікаціях «Не знищені терором сторінки...» (2020), «За завісою цензури» (2017).

Медицина є популярною темою в художній літературі, оскільки пропонує безліч можливостей для розкриття глибинних емоцій, моральних дилем та життєвих ситуацій. З 2010 р. бібліотека проводить цикл досліджень літературознавчого напрямку, який реалізується в проєкті «Медицина в художній літературі та мистецтві». Художня література дає можливість глибше пізнати людський досвід, емоції та проблеми, пов'язані зі здоров'ям і лікуванням. Медичні теми, на яких акцентують увагу бібліотекарі, включають описи хвороб, лікування, медичну етику, взаємодію лікарів та пацієнтів та багато іншого. Роки плідної праці дали змогу працівникам бібліотеки систематизувати напрацювання, відобразити їх в ЕК бібліотеки та низці рекомендаційних видань («Світ медицини в художньому слові» (2011, 2014), [«Літературно-медична парадигма: вивчаємо медицину разом з письменниками»](#) (2016) і публікацій («Уміє слово мудре печаль лікувати» (2020), «Проєкт бібліотеки «Світ медицини в художньому слові» (2019), «Образ лікаря у творах образотворчого мистецтва» (2012)). В рамках проєкту здійснено ряд досліджень, що стосуються творчості Т. Г. Шевченка: «Медицина у прозових творах Т. Г Шевченка» (2019), «Життя і творчість крізь призму медицини» (2016).

На засадах повноти та достовірності базуються наукові дослідження та пошукова діяльність бібліотеки в галузі історико-медичного краєзнавства, яка реалізується у межах проєкту «Пам'ять університету».

Бібліотека здійснює збір і архівацію історичних документів, пов'язаних з історією університету, проводить роботу з їх оцифрування, щоб зберегти в електронному вигляді й забезпечити доступ до них через електронний каталог бібліотеки. Протягом останніх 15 років було виконано значну роботу, зокрема: оброблено і структуровано значну кількість інформації, що стосується історії університету та його кафедр від часу їх заснування до сьогодення, науковців і їх науковий спадок, їх внесок у розвиток вітчизняної та світової медицини, а також про життя та досягнення видатних медиків Вінниччини та Поділля, починаючи з 18 століття. Краєзнавчі розвідки в галузі історико-медичного краєзнавства, що розкривають історію університету, його кращих науковців з часу заснування закладу задокументовано у біобібліографічних виданнях серії «Історія ВНМУ ім. М. І. Пирогова»: «Стежина, карбована долею» (2023), «Народжений служити

людям» (2022), «Професор Савостьянов Олександр Олександрович» (2020) тощо.

З 2012 року було розпочато щорічний випуск календаря знаменних і пам'ятних дат «Вінниччина медична», який популяризує імена відомих медичних фахівців, які зробили вагомий внесок у розвиток медицини, а також висвітлює досягнення науковців ВНМУ ім. М. І. Пирогова та важливі події в історії університету. Починаючи з 2018 року це видання виходить у двох тематичних випусках: «Вінниччина медична» та «ВНМУ ім. М. І. Пирогова: ювілеї, події, дати».

Наукові напрацювання бібліотеки у галузі медичного краєзнавства представлено у збірниках матеріалів науково-практичних та історико-краєзнавчих конференцій, зокрема: «Кафедра шкірних та венеричних хвороб Вінницького державного медичного інституту: перші кроки діяльності (2023)», «Повертати людям сонце: пам'яті Віри Юліанівни Раїнчик» (2023), «Юлій Семенович Гросман – організатор і перший завідувач кафедри фармакології Вінницького медичного інституту (1937–1941)» (2022), «Софроній Терентійович Новицький – завідувач кафедри оперативної хірургії і топографічної анатомії Вінницького державного медичного інституту (1937–1941 рр.) (2022)», «Олексій Юліанович Новицький – дослідник малакофауни Поділля» (2022), «Борис Павлович Бруханський – видатний педіатр першої половини ХХ століття» (2021), «І. А. Данилевський – перший завідувач кафедри очних хвороб Вінницького державного медичного інституту» (2021), «Іполит Дмитрович Купріянов: лікар, науковець, театрал» (2021) та ін.

У результаті проведених досліджень було підготовлено низку вагомих краєзнавчих видань, які висвітлюють життєпис науковців, ректорів, студентів ВНМУ ім. М. І. Пирогова, лікарів і бібліотечних фахівців. Монографія «Вінниця – місто послідовників М. І. Пирогова» (2020 р.), книга пам'яті Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова «Війна пройшла по їхніх долях» (Ч. І. З інституту – на фронт: проф.-викл. склад, випускники, студенти та співробітники – учасники Другої світової війни» (2021)) та нарис «Бібліотека ВНМУ – місце, де вирує життя: 100-річний літопис у подіях і постатях» (2022) стали важливим внеском працівників бібліотеки у висвітленні наукової спадщини та відобразили їх великий потенціал у глибокому дослідженні історії нашого університету.

Вагомою складовою роботи бібліотеки є науково-бібліографічна діяльність, яка поєднує інформаційний і дослідницький аспект. Вагоме місце належить документуванню науково-педагогічних досягнень провідних науковців університету, які висвітлюються у щорічних біобібліографічних виданнях серії «Вчені нашого університету» («Батькам і Вчителям завдячую» (2023), «На цьому стою і не можу інакше» (2023), «Поспішайте робити добро» (2022), «Володимир Ізяславович Півторак» (2022), «Серцем, розумом, душею» (2020), «Мистецтво бути лікарем» (2019) та ін.

Складовою науково-дослідної роботи, фундаментом для впровадження різноманітних інновацій в бібліотечній сфері є науково-методична діяльність, яка полягає в організації заходів з підвищення кваліфікації, наданні методичної допомоги, створенні методичних матеріалів, розробці наукових досліджень та їх висвітленні, проведенні науково-практичних заходів.

Протягом останніх 5 років значних перетворень зазнала науково-методична діяльність бібліотеки. Ці роки стали періодом інтенсивного дослідження, узагальнення та успішного впровадження передових бібліотечних технологій, які набули вагомого значення для трансформації та покращення роботи нашої бібліотеки. Цей період відзначився низкою ключових змін та досягнень.

На рівні методичного об'єднання крім традиційних науково-практичних конференцій та семінарів організовано навчальний цикл підвищення професійної майстерності. Він передбачає проведення бібліотечної Школи медійної грамотності, яка з 2018 року стала щорічною. Значна роль у підвищенні кваліфікації належить проведенню навчальних тренінгів.

Для бібліотечних фахівців розробляються методичні видання серії «На допомогу бібліотечному фахівцю»: «PR, маркетинг, реклама – інструменти розвитку бібліотеки» (2021), «Вебкомунікація та бібліотека: технології успішної взаємодії» (2020), «Організація відкритого доступу до бібліотечного фонду» (2018), «Інтеграція у віртуальний простір як складова успіху наукової бібліотеки ВНМУ» (2017) та ін.

З метою перспективного планування й послідовного підходу до подальшого розвитку, розширення функцій, покращення методів і форм роботи, бібліотека здійснює низку соціологічних досліджень: «Бібліотека і читач в ракурсі соціологічних досліджень» (2023), «Колектив бібліотеки у кризовій ситуації»

(2022), «Бібліотечний менеджмент в контексті нового часу» (2020), «Медіаграмотність: практичні навички та перспективи розвитку» (2020), «Наукова бібліотека ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Якою їй бути?» (2017). З метою вивчення думки користувачів щодо якості та комфортності бібліотечно-інформаційного обслуговування, книгозабезпечення студентів та окреслення пріоритетів її розвитку проводилися опитування: «Foreign Literature Department from the Student's Point of View : questionnaire analysis = Відділ обслуговування літературою іноземними мовами з погляду студента» (2019), «Вивчення потреб англомовних користувачів у навчальній літературі» (2017), «Аналіз книгозабезпеченості студентів англомовної форми навчання» (2015) та ін.

В 2015 р. розпочато випуск дайджеста «Сучасні орієнтири університетських бібліотек: досвід роботи методичного об'єднання бібліотек ЗВО м. Вінниці», де двічі на рік висвітлюються основні напрями діяльності бібліотек ЗВО м. Вінниці, їх здобутки та напрацювання. В 2019 р. це видання було суттєво оновлено й отримало назву «Бібліопростір». У періодичних фахових виданнях стали активно висвітлюватися бібліотечні напрями роботи, зокрема, «Погляд на тенденції, що формують майбутнє українських бібліотек: контраверсійні роздуми» (2023), «Наш простір: методична складова розвитку інформаційного середовища наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2022), «Елементи бібліотечного маркетингу в діяльності Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2020), «Використання тайм-менеджменту в бібліотеці» (2020), «Діапазон послуг і ресурсів бібліотеки у віддаленому режимі» (2020) та ін. На всеукраїнських науково-практичних заходах фаховій спільноті було представлено доповіді: «Бібліотечний Апгрейд: ключові компетентності бібліотекаря майбутнього» (2023), «Від хранителів книг до хранителів коду. Еволюція бібліотечних компетентностей» (2023), «Наш простір: методична складова розвитку інформаційного середовища наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова» (2022), «Ефективні web-комунікації в умовах роботи сучасних університетських бібліотек. Чому? Як? Для кого?» (2018), «Медійна грамотність в освіті та науці: діалог бібліотекаря & користувача» (2018), «Університетська бібліотека як інформаційно-аналітичний сервіс» (2018), «Зміни продиктовані часом: нові ресурси та можливості бібліотеки» (2018).

До 50-річної публікаційної та видавничої діяльності бібліотеки було створено бібліографічний покажчик «Публікації працівників бібліотеки ВНМУ

ім. М. І. Пирогова (1967–2017)» (2017), в якому вперше зібрано й упорядковано інформацію про дослідницьку роботу бібліотеки. У 2021 р. публікаційні здобутки працівників бібліотеки було доповнено й представлено у розділі «Публікації працівників Наукової бібліотеки ВНМУ ім. М. І. Пирогова (1960–2021)» нарису «Бібліотека ВНМУ – місце, де вирує життя». На цей час там подано близько 1 тис. записів.

Наукові здобутки директорів Наукової бібліотеки Л. І. Шпукал та Н. М. Кравчук представлено окремими біобібліографічними виданнями «Відданість бібліотеці» (2012) й «Літопис праці, успіхів, здобутків» (2019), де систематизовано статті, доповіді на наукових заходах, бібліографічні та методичні матеріали, бібліографічні видання, дайджести та інші інформаційні ресурси.

Наукові досягнення фахівців бібліотеки представлено в наукометричній базі Google Академії, де на цей час зареєстровано профілі 5 бібліотечних фахівців та подано близько 140 публікацій. Усі видання та публікації співробітників бібліотеки представлені на вебсайті бібліотеки в розділі «Публікації працівників бібліотеки» та репозиторії ВНМУ ім. М. І. Пирогова. Про виконану науково-дослідну роботу, починаючи з 2007 р., бібліотека щороку звітує перед проректором з наукової роботи ВНМУ. Глобальні напрацювання бібліотеки стали в нагоді для кафедри філософії та суспільних наук університету в курсі «Історія України та української культури. Історико-культурна спадщина та традиції університету», який було започатковано у 2022 р.

У 2021 р. за подвижницьку науково-дослідну роботу, вагомий внесок у дослідження медичного краєзнавства, історії медицини України Національна наукова медична бібліотека України нагородила колектив бібліотеки Почесною відзнакою.

Отже, наукова діяльність співробітників бібліотеки вносить вагомий внесок у розвиток наукового співтовариства та культурного середовища, одночасно сприяючи вдосконаленню всіх аспектів функціонування бібліотеки як наукового, освітнього, комунікаційного, інформаційного та культурного центру.

SCIENTIFIC LIBRARY OF VNMU IN THE CONTEXT OF SCIENTIFIC AND RESEARCH ACTIVITIES

Maiia Melnyk

National Pirogov Memorial Medical University, Vinnytsya

Scientific Library

The report presents the main directions, trends, topics and results of scientific research activities of the Scientific Library of the Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University.

Keywords: Scientific Library of Vinnytsia National Pirogov Memorial Medical University, scientific research activity, publishing activity, fund research, historical and medical local lore history, scientific and methodical work, bibliographic research.